

ний характер). З вищенаведеного можна зробити висновок, що кримінальне провадження в суді апеляційної інстанції завжди повинно здійснюватися колегіально.

Закріплення ст. 399 КПК України відповідних повноважень судді-доповідача, який приймає рішення одноособово, загалом не суперечать цьому правилу, оскільки, по-перше, є спеціальною нормою по відношенню до загальної, сформульованої у ст. 31 КПК України, а по-друге – стосуються перевірочних дій щодо встановлення можливості відкриття провадження в суді апеляційної інстанції. Тобто, до відкриття такого провадження, ці дії виключаються зі сфери застосування поняття «кримінальне провадження», для якого потрібен відповідний склад суду, передбачений у ст. 31 КПК України.

Разом з тим у випадках, коли особа порушує питання про поновлення строку апеляційного оскарження, суддя-доповідач не вправі приймати рішення з цього питання одноособово, оскільки це фактично є вирішенням спірного питання про поважність причин пропущення строку на апеляційне оскарження. Так як вказане питання виходить за межі загальної компетенції судді-доповідача, яка полягає у перевірці апеляційної скарги на відповідність вимогам ст. 396 КПК України, то вказівка у п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК України на «суд апеляційної інстанції» не є випадковою – вона передбачає саме розгляд і вирішення цього питання у відповідному складі суду, передбаченому ст. 31 КПК України, тобто колегіально. В цьому проявляються додаткові гарантії реалізації принципу забезпечення права особи на оскарження рішень суду в суді апеляційної інстанції, що повинен бути дотриманий навіть у тому випадку, коли особа з поважних причин пропустила строк на апеляційне оскарження.

Таким чином, принцип забезпечення права особи на оскарження судових рішень є однією із основних засад судового права, яка реалізується у кожному із видів судочинства в судах загальної юрисдикції із урахуванням особливостей кожного з відповідних видів провадження. Втілення зазначеної засади у сфері кримінального провадження має значну специфіку, що зумовлює поширення дії вказаного принципу не лише на рішення суду, а й на рішення, дії чи бездіяльність слідчого судді, прокурора і слідчого. Водночас у процесі реалізації даної засади виявляються численні проблеми, які потребують подальшого наукового дослідження і надання пропозицій щодо їх розв'язання.

Мельник О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, заступник прокурора Харківської області

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ ПРОКУРОРА У ПРОВАДЖЕННІ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження проблем участі прокурора у кримінальному провадженні в суді першої інстанції в аспекті новацій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України від 2012 р. (далі – КПК України).

Передусім, необхідно структурувати діяльність прокурора у судовому провадженні в суді першої інстанції. Так, згідно із п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК кримінальне провадження в суді

першої інстанції включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення. Відповідно, участь прокурора у кримінальному провадженні в суді першої інстанції можна поділити на такі етапи: (1) участь у підготовчому судовому провадженні; (2) участь у судовому розгляді; (3) участь на етапі ухвалення та проголошення судового рішення. Розглянемо діяльність прокурора на цих етапах більш докладно.

Підготовче судове провадження – це обов’язкова стадія кримінального провадження в суді першої інстанції, в якій суд за участю сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження на підставі обвинувального акта або клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру вирішує питання щодо можливості призначення розгляду матеріалів кримінального провадження по суті та проводить підготовку до судового розгляду, а також здійснює розгляд щодо угоди, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, за результатами якого ухвалює остаточне судове рішення.

Участь прокурора в підготовчому судовому засіданні (незалежно від виду кримінального провадження, яке розглядається публічно) є обов’язковою, що узгоджується зі змістом ч. 3 ст. 36, ч. 2 ст. 314, ч. 2 ст. 318 КПК. За загальним правилом, неявка в підготовче судове засідання учасників судового провадження, участь яких є обов’язковою, тягне за собою його відкладення. Таким чином, прокурор зобов’язаний сам з’явитися у підготовче судове засідання, а також забезпечити всіма залежними від нього засобами явку до суду інших учасників судового кримінального провадження. У тих випадках, коли участь котрогось із них не є обов’язковою, прокурор повинен висловити суду власну обґрунтовану думку щодо можливості проведення підготовчого судового засідання за його відсутності.

Важливе значення для забезпечення законності ухвалених у підготовчому судовому засіданні рішень має формування законного складу суду, уповноваженого його проводити. Отже, окрему увагу прокурор повинен звернути на додержання вимог закону з цього питання.

Слід ураховувати, що фіксування за допомогою технічних засобів судового провадження (у тому числі в підготовчому судовому засіданні) є обов’язковим (п. 20 ч. 1 ст. 7, ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 107 КПК). Це сприяє гласності і відкритості підготовчого судового засідання, що теж має знаходитися у полі уваги прокурора.

Участь прокурора у підготовчому судовому засіданні має на меті сприяння суду в ухваленні законних, обґрунтованих і вмотивованих рішень, що можуть бути прийняті на даному етапі. Так, у підготовчому судовому засіданні суд зобов’язаний у розумні строки прийняти відповідне рішення щодо подальшого спрямування кримінального провадження: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468–475 КПК; 2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пп. 4–8 ч. 1 або п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу; 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Найбільш поширеним варіантом закінчення підготовчого судового засідання є призначення судом судового розгляду на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. У зв'язку із прийняттям даного рішення прокурор повинен вжити заходів до сприяння суду у вирішенні відповідного кола питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду. Зокрема, у даному контексті суд: 1) визначає дату та місце проведення судового розгляду; 2) з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; 3) з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; 4) розглядає клопотання учасників судового провадження про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту та витребування певних речей чи документів; 5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду. Щодо кожного з цих питань прокурором мають бути сформульовані пропозиції та надані суду з метою забезпечення своєчасного, повного і всебічного судового розгляду кримінального провадження.

Наступним етапом діяльності прокурора у судовому кримінальному провадженні є його участь у судовому розгляді. Це найбільш важлива частина судового провадження, в ході якої проводиться перевірка обґрунтованості обвинувачення та ретельно досліджуються всі докази вини особи у скоєнні інкримінованого злочину.

Повне, всебічне, об'єктивне та неупереджене проведення судового розгляду є фундаментом майбутнього вироку, оскільки суд обґрунтовує вирок лише доказами, що досліджені в судовому засіданні. Головну роль у цьому відіграє прокурор, який, керуючись вимогами закону і своїм внутрішнім переконанням, підтримує перед судом державне обвинувачення, подає докази, бере участь у їх дослідженні

Державний обвинувач повинен брати активну участь у дослідженні доказів судом, у разі необхідності клопотати перед судом про проведення експертизи в суді, допит експерта, виклик до суду додаткових свідків, проведення додаткової або повторної експертизи, огляд речових доказів тощо.

Відповідно до ст. 290 КПК якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів на стадії досудового розслідування, то суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як доказ, тому прокурору у судовому процесі необхідно подавати ті докази, які були відкриті стороні захисту, а якщо це додаткові, то потрібно довести, що ми не мали змоги отримати ці докази раніше і у всякому разі, перш ніж надати суду додаткові докази, прокурору необхідно перед цим відкрити ці докази стороні захисту. Такі ж правила діють і для сторони захисту.

Аналізуючи докази, прокурор повинен з'ясувати, наскільки повно встановлено: час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину; форму вини, спрямованість умислу, мотиви злочину; наслідки злочину, характер і розмір заподіяної шкоди; обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності, та інші обставини, що характеризують підсудного.

Оцінюються як власне докази, так і їх джерела; перевіряються виконання вимог кримінально-процесуального закону щодо порядку провадження слідчих дій, фіксації їх результатів у відповідних процесуальних актах.

На етапі прийняття судового рішення у кримінальному провадженні прокурор має оцінити його законність, обґрунтованість та вмотивованість і вирішити питання щодо необхідності його оскарження. Серед основних положень закону, на які слід звертати увагу при вирішенні питання щодо оскарження постановленого судом рішення, необхідно виокремити такі:

1) порушення вимог ст. 31 КПК щодо складу суду, яким здійснюється провадження, а саме – розгляду проваджень одноособово при необхідності колегіального розгляду;

2) додержання у суді першої інстанції засади гласності і відкритості кримінального провадження, оскільки є випадки скасування апеляційним судом рішень місцевих судів у випадку відсутності належної фіксації технічними засобами та відсутності журналу судових засідань;

3) проведення судового розгляду за наявності всіх обов'язкових учасників. Так, відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 412 КПК безумовною підставою для скасування судового рішення є розгляд провадження за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час та місце судового засідання;

4) порушення права обвинуваченого на захист, що є безумовною підставою для скасування судових рішень;

5) додержання правил призначення покарання. При призначенні покарань слід дотримуватися встановлених меж, передбачених Загальною та Особливою частинами Кримінального кодексу України;

6) додержання закону щодо застосування інституту угод у кримінальних провадженнях. Практична діяльність свідчить, що є випадки порушень при укладенні угод про визнання винуватості під час досудового розслідування, оскільки прокурори не завжди дотримуються вимог закону про необхідність призначення покарання із врахуванням положень загальної частини Кримінального кодексу – обов'язкове призначення спеціальної конфіскації (ст. 96¹ КК України), що також залишається поза увагою судів. В окремих випадках через невірну кваліфікацію дій підозрюваних створюються передумови до укладення незаконних угод про примирення між підозрюваними та потерпілими, за відсутності правових підстав.

Овсяннікова О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НОСІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ (СУДДІ) ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Реформи, які останнім часом відбуваються у всіх сферах суспільного життя в Україні, торкнулися і судової влади, яка в нашій державі, на жаль, на сьогодні має недостатню підтримку з боку населення. Нині дуже популярним стало твердження про вкрай низький рівень довіри до судової влади. Адже саме сьогодні громадські висуває всім державним інституціям, в тому числі і судовій владі, високі вимоги щодо доброчесності та ефективності діяльності. І якщо саме громадські буде з повагою і довірою ставитися до судової влади, жодна політична сила буде не в змозі виступити проти судової влади з метою підпорядкування їх політичній волі. Водночас судова влада втілюється через конкретних людей – суддів. Тому актуальним видається питання формування належної громадської думки з боку безпосередніх носіїв судової влади – суддів.

Вивчення громадської думки – дуже гостра проблема, так як громадська думка є своєрідним регулятором всіх тих процесів, які відбуваються в суспільстві.